

Wat schrijf dat blif (4)

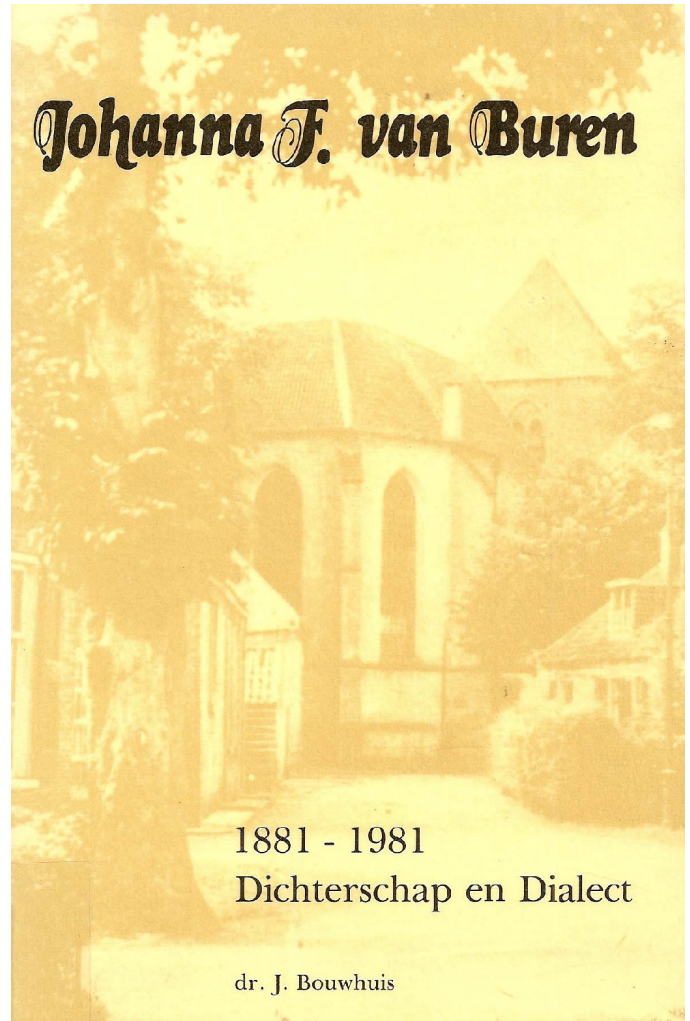
Door Goaitsen van der Vliet in 't *Inschrien* 2011-4

Na het vinden en registreren van geschriften of geluidsopnames in en over het Twents, staan we voor de vraag of we ze ook in bezit moeten zien te krijgen, mocht dat nog niet het geval zijn. Hiermee zijn we aangeland bij de derde taak van de Twentse Taalbank: het verzamelen. Doel is natuurlijk het bijeenbrengen van een zo compleet mogelijke streektaalcollectie. Maar wat is compleet? En wat is eigenlijk Twents?

In ieder geval moet helder zijn wat we wel of niet als 'Twents' beschouwen. Zoals ik elders al schreef: hét Twents bestaat niet. Dat wil zeggen, er is geen goed gedefinieerde standaardtaal die je Twents zou kunnen noemen en die in de hele regio een voorbeeldfunctie heeft zoals het Standaardfries in Friesland. Welbeschouwd zijn er evenveel dialectvarianten als sprekers. Onder Twents verstaan we voor het gemak dan ook: alle plaatselijke vormen van de oude, vaak als Nedersaksisch aangeduide volkstaal die in Twente worden of werden gesproken. Dat lijkt afdoende, maar roept onmiddellijk de vraag op, wat 'Twente' is in dit verband. Bedoelen we de middeleeuwse gouw Tuente met inbegrip van de Niedergrafschaft Bentheim, het latere Drostambt Twente of de huidige Regio met een hap Salland erbij? Logischer is het om uit te gaan van Twente als taalgebied, zoals dat in het verleden door taalkundigen (Bezoen en Daan) is geschetst. Met tegen de randen Haaksbergen, Sint Isidorushoeve, Hengevelde, Diepenheim, Markelo, Rijssen, Wierden, Vriezenveen, De Pollen, Geesteren, Manderveen en de Duitse grens.

Buiten de boot valt dus het Sallandse Hellendoorn met de in Twente lang geliefde dichteres Johanna van Buren (1881-1962). Gelukkig is haar werk al ruimschoots gedocumenteerd in de meer dan duizend door Hendrik Entjes *Verzamelde gedichten* (1981), in de promotiestudie *Dichterschap en dialect* (1981) van Jan Bouwhuis, en in een eigen afdeling in het dorpsmuseum. Wat wil je dan nog meer?

Ondertussen kun je je afvragen, waarom tot nog toe geen enkel Twénts schrijverschap zo veel serieuze aandacht kreeg. Gebrek aan kwaliteit kan de reden niet zijn. Er is materiaal genoeg, bekend of

onbekend, om op gepaste wijze publiek te maken. In een bijna ouderwets toekomstbeeld zie ik een boekenplank voor me met de prachtig verzorgde en geannoteerde verzamelde werken van G.B. Vloedveld (1884-1961). Maar helaas, het papieren tijdperk loopt ten einde. De meesterverteller wordt rond zijn vijftigste sterfdag geëerd met de restauratie van een levensgroot, op zijn bekendste boek *Mans Kapbaarg* gebaseerd mozaïek in een verkeerstunnel in Almelo. Taal en tekst zijn uit de tijd.

Verzamelen dus, maar hoe en wat? Als kind scharrelde ik ijslepeltjes, suikerzakjes, postzegels en handtekeningen bij elkaar. Grenzeloos, want veel plaats namen ze niet in. Later waren het singletjes en probeerde ik me te bepalen tot de muziek waar ik écht iets mee had, omdat anders het einde zoek zou zijn. Na een paar meter vinyl was ik ermee klaar en had ik zelf een band.

Het waren dichters die heel goed wisten te verwoorden dat we niet te veel moeten willen. Goethe schreef het al, aan het begin van de negentiende eeuw: *In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister*. Vijftig jaar later deed de Engelsman

Robert Browning het nog eens dunnetjes over in een tussenzin: *less is more*. Gevleugelde woorden die gemeengoed werden, omdat ze altijd en overal toepasbaar zijn.

De Taalbank moet zich dus beperken tot wat relevant is. Ook dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan, want over wat dan wel of niet voldoende relevant is, is het laatste woord niet gezegd. We hebben daar wel ideeën over die we graag met anderen delen, maar scherpe grenzen zijn moeilijk te trekken en te handhaven. Uiteindelijk wordt alles wat bewaard blijft vanzelf relevant. Alleen al omdat het ergens een plek wist te krijgen en te houden. Wat er dan nog rest onder de mensen aan unieke geschriften en opnames, zal, van generatie op generatie, de tand des tijds niet kunnen doorstaan. Eén schrale troost: ooit is iedere collectie gedoemd te verdwijnen als de middelen op zijn. Of de mensen.

In Tresoar, het Fries Historisch en Letterkundig Centrum in Leeuwarden, staat een kilometer Fries in dure klimaatvaste archiefruimtes, terwijl er geld is voor maar één dag in de week wetenschappelijk onderzoek. Door één deskundige, wel te verstaan. Goffe Jensma, hoogleraar Fries aan de Rijks-universiteit Groningen: "Wie gaat dat allemaal bestuderen? Dat is een museale muur die straks op ons valt."

Hoe voorkomen we nu dat de Taalbank later aan eigen succes ten onder gaat? Antwoord: door zo weinig mogelijk dingen te bewaren die ruimte en onderhoud vergen. We hoeven niet per se iedere ontbrekende schakel in de Twentse taal- en letterkunde door aankoop of bruikleen in bezit te krijgen. Verzamelen wordt een ruim begrip in dit digitale tijdperk. Het gaat steeds meer om de informatie dan om de drager. Ook bij de Taalbank gaat het in de eerste plaats om de inhoud, zodat we vaak al heel tevreden zijn met een digitale versie van het origineel.

Het priegelschrift in de notitieboeken van Herman Bezoen bijvoorbeeld, laat zich het best bestuderen als foto of scan, mooi uitvergroot op een beeldscherm. Om een oude grammofoonplaat te beluisteren, hebben we de originele drager niet meer nodig als we de opname eenmaal goed hebben gedigitaliseerd. Laat staan die platenspeler die op den duur niet meer te repareren is. Ook krantenknipsels kunnen voor altijd worden weggeborgen zo gauw we de inhoud als

tekstbestand tot onze beschikking hebben met alle bijbehorende zoek- en weergavemogelijkheden. Over de zin van het dan nog langer bewaren van verzurende stukjes krantenpapier die steeds verder vergelen en tenslotte verkrumelen, kun je van mening verschillen.

Tot slot nog iets over het belang dat originele handschriften kunnen hebben. Onlangs kwam ik een in 1999 uitgegeven boekje tegen met verzameld werk van de Enschedese dichtende kruidenier H.J. ter Mors (1898-1978). Het viel me op, dat een paar van de teksten kort ná het overlijden van de auteur waren gedateerd. Dat er dan iets niet klopt is zeker, maar welke van de drie: datering, sterfjaar of auteurschap?

Via via vond ik het leeuwendeel van het oorspronkelijke werk, in een schoolschrift uit 1960 dat net als het boekje is getiteld *Gedichtjes in de Moderspraak*. De eerste zeven zijn van de hand van Ter Mors. Eén ervan kende ik zelfs al van een krantenknipsel uit de nalatenschap van Georg Huzink, die er voor zichzelf een 'vertaling' in het Hengeloos van maakte. De overige teksten in het schrift zijn onmiskenbaar van een andere, nog onbekende hand. Blijkbaar werden ze blindelings in het boekje opgenomen.

Van H.J. ter Mors hier op de valreep nog een
couplet uit het gedicht *Oet miene keendertied* met
een bijzondere laatste regel die ik bij deze graag
onsterfelijk maak:

Tweantse sproake, miene sproake!
Doorin sprak mien moor miej an.
De eerste weurdkes dee ik leern,
wusn nog van gin sproake van.